

Stofnun Kafflan í vindaðum J. J. íð drangi þó, er voru í Tjuplavín-félaginu "Förni" (1994-1995) -
- birta með lagfi J. J. -

Born

Fyrsta Staupid.

Um aldamótin 1700 ríði sá Konungur fyrir Persíu, er Chach Solaiman hét. Hann átti tvo sönnu, Mirza Abas og Hussein. Abas var vel til ríkisstjórnar fallinn, en Hussein eigi, því hann var grunnhygginn maður og gófhyndur, en þesskonar eiginleglíkan höfðu sígt allra ríkisstjórnarmönnum þeirra tína, sem oft og einnott urðu að standa í erjnum og stóði við aðrar fjöðir, til þess að verja lönd sín og lýði fyrir yfirgangi þeirra og ásalni.

Margir hirðmenn Chach Solaimans Konungs, voru geldingar og ráðherrar hans einnig margir úr þeim hóp, ráðríkri mið, en ódugnaðar menn og manuleysur tína mestu; þeim var því mest um það hugað, að Konungurinn ríði sem minstu, en sjálfir þeir mestu. Því var það, að þá er Solaiman Konungur fór þeim í deyjanda lagi, að velja eftirmann sinn og þann son hans, er þeim þótti best fallinn til ríkisstjórnarinnar eftir hans dag, þá völdu þeir Hussein til Konungs, en höfundur Mirza Abas bróður hans.

Þú fór það svo, eins og ráðherrarnir ætluðu til, að Hussein reyndist mið eftirlátur þeim um allt, en það varð til þess, að ríkið komist í tína mestu niðurlögingu og eynd undir ríkisstjórn hans og var lofs krífsað úr höndum hans með velráðum og verstu svikum.

Meðan á þessum stöð fengu ráðherrar Hussein Konungs lítill um það, hverjum framfót í ríki hans og huguðu mest um það að stóra eldi að sinni höfði; þrátt fyrir ódugnað Konungs, voru þeir aldrei ánægdir og þóttust eltri nóg samlega fá svalad ráðríki sínu og dragid undir sig og gædinga sína fé og umkattisstöður ríkisins. Þeir reyndu allt það þeir gátu, til þess að draga úr áhrifum Konungs og veldi, en áttu löngu eftir það að

finna þad ríad er dygdi. Rókus fundu þeir þad: þad var að gjöra Konunginn
 að drygtljumanni. En þá brást þeim boga listin, því Konungur sat að
 vni og hafði hina mestu óbeit á því, enda hafði hann orðid fyrir miklum
 áhrifum í þessu efni við þad að lesa frífróðibóts þeirra muhamedsmanna
 (Kóraninn) sem laggu blátt barn við allri vinnantu, ^{en} frí sinni vildi Kon-
 ungur reynast frín og samur í lengstu loj.

En ráðherrarnir og hystir þeirra var eltri af baki dattid: þeim var þad
 lífsnaudsyn að gera Konunginn að drygtljumanni og létu því vni hans
 selja hannu frí um að vndryhtlja vori eltri einungis dygd og naudsyn hveij-
 minn manni, heldur og tíð allra mesta ágoti til stýttar líkamannus-
 nis og sál; auk þessa héldu þeir því fram við hann, að enginn hinna merku
 og miklu forfedra hans, Konungarinn gomlu, hefðu haft óbeit vni, heldur
 þóert í móti sád hina mikilvogn skoti þess og sigt af öllu syni þann Hveifar-
 skaff að þora eltri að bragða vni í hópi vna sinna og Konungja. Aðeins
 nokkurn stauþ vori engin brot á fríarbrögðumum og þau gótu eltri gert
 neinn mann að drygtljumanni. En Konungur sat við sinn Keis, þótt
 í stóðarkítill vori í öllu öðru en þessu.

Hvernig áttu ní ráðherrarnir að fara að því, að fá Konunginn til þess að
 bragða fyrsta stauþid? Ef þad felist var björninn minni, því þá var
 hann binnu að bojótu í móti frí sinni, þá var niðj líkloft að annað og
 tíð frídjá stauþid fylgdi í effri og þá voru all líkindi til þess, að óbeittis
 hysfi, hönnu fori að þylja vnið gott og því betra sem þad sljófadi
 hann meira: Hann yrdi sölginu í vni að lokum. Og þegar voru vori

Konung, áttu þeir alls þrostar við hann. Fyrtísta staupid - aðeins fyrsta
staupid - var alveg noyðloft til þess að gjöra Konunginn þ drygtijumanni,
því, ef hann fangist eltri til þess að dréttu fyrsta staupid, var enginn von
til þess að setta tóbak, því þá var eltri nú annað eða þriðja staupid að
reda og því síður fleiri.

"En Konungurinn stjal verða drygtijumadur", sögðu ráðherrarnir, "þó að er
eina ráðid til þess að gera hann að svo miklum hefli, að hann fangi engu ráðid
nú sín eigin mál né annars. Og þótt okkur fylki voni um hann vegna þess
hvo góður maður hann er og elstulogur, þá megum við eltri kofa í þad, að gjöra
hann áforan til mikis stjórnmansar, svo að við fámum öllu ráðid einu og engu
aðru. En hvaða ráð eigum við að kofa? Hann er svo fveridarfellur í þessu eina
máli, en letur fleit annað eftir okkur. Vid verðum að finna ráðid, konloft
og jafnvel sviftsamloft ráð. Annid þad, góðin hálsar, því Konungurinn stjal
verða drygtijumadur!" Þannig hugsum þeir og tölur, mannisin, sem áttu
alla upphefð sína og velgjörninga að þakka, þessum góða og gæflynda Konungi
sínum. Og þeir fundu ráðid:

Elstijndrotningin var veik; þad var stjórna Konungurinn og elstadi
hann hana sem vdi hún móðir hans.

Ráðherrarnir fengu ní þessa konu í lid með sér: Hún bad Konunginn að
tala við sig. Hann kem í fund hennar og þá sagði hún við hann:
"Eg er sjúk og norti dauða konun, en lottarnir segja mér, að veitvindi
mín stafi af því, að ég hef eltri fangid að neyta vinnu í mög ár, allan þann
tíma, sem þú hefir látid vinnu þitt haldast í þessu landi. Haldurdu

mí elsti að þú viljir gjöra það fyrir mig - þú veður líklega síðast þú
bósin, sem ég leidd þig, áður en ég dey - að upphæfa vinbannid og leyfa
innflutningi í vinnu og neyðum þess, því þú hefi ég elsti einungis von,
heldur og vissu fyrir því, að ég kemst til fællrar heilsu aftur? "

"Þetta get ég elsti get fyrir þig, kona góð", kváð konungur, "því ég hefi óbeitt
í vinnu og svo veði það brot í trúarbrögðunum; en ég get gett annað og
það fyrir þig sína: Eg get leyft undan tekingu fyrir þig í þessu hátti, að
þú megin fá vinnu sam meðal handa þess."

Drotningin varð miki elsti ánægð með þetta og kváðst ofla að vera það undir
ráðuneyti konungs og lokna þá, er hana hefdu stundað. Vorn þeir miki
kváðst í fund drotningar og þær ráðid ráðnum sínum, og konungur var þar -
veraandi í mýdan; en enginn aðrir en ráðid, loknarnir og drotningin, vissu
hvad gjóddist.

Þú var vinnid fangid og konungur kváðst í fund drotningar, en miki lét
konung sjá á sér þyðkljón mikla, þótt veitir vori. Vildi hún miki elsti bragda
í vinnu, næst konungur bragdadi í því áður og drygðir sér til: Skáladi
íð hana og lét í þessu hátti í ljósi óstí sína um að henni með þessu.
Konungi var þetta niðr um gæð sína og áður ofgjóddist undan því, en þú lét
drotningin hana á sér stéljón, að henni þótti elsti jafu vort um hana
sem hana vildi vera láta og kváðst heldur vilja fara á miki við þessa ó -
reggu tekingu og deyja, en lífa við þá smánn, að hana vildi elsti gjöra sér
svona lítid til gæðs, að drekka af vinnu í mýdan henni.

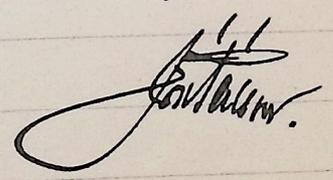
Þótt lét konungur leiddast til þess að drekka fyrir þessu stangid, og vand

þann mán á undan tala þessa athöfn daglega um nokkurum tíma, en
 svo var komid fyrir honum, að mán þurfti gamla konan elti að hafa fyrir þá
 að heyda hann til þess að drekka sér til, því mán ástótti hann svo ákaf
 löngum í vinnu, að hann gat enga stund án þess verið - og mán ^{það hann} ~~það~~ ^{hann} ~~það~~
 vinnu óþessum ráðherra sinna: Hann var ordinn drygkjumadur. Og mán lofdu
 óvinnu hans ríki hans undir sig, því árið 1709 hóf Nyrri-Velís, var gætt
 madur ~~af~~ ^{af} ~~óðrum~~ og slunginn óþurlega upp í loftið, svo að konungurinn og
 ráðherra hans vudu að hrökklast frá völdum.

Þessu félti „fyrra staupið“ á orkud. Og það hefir oft áður lagð
 völdu og völdu ríki undir sig, mörgu glórislegu manuskriptum
 glatað.

Nugu meim og þessum! Þrúskid aldrei fyrra staupið!

Reykjavík, 11. mars 1937.

Fyrsta staupíð

Um aldamótin 1700 réði sá konungur fyrir Persíu, er Chach Soleiman hét. Hann átti tvo sonu, Mirza Abas og Hussein. Abas var vel til ríkisstjórnar fallinn, en Hussein eigi, því að hann var grunnhygginn maður og gæflynður, en þess konar eiginleikar hæfðu sízt allra ríkisstjórnarmönnum þeirra tíma, sem oft og einnatt urðu að standa í erjum og stríði við aðrar þjóðir, til þess að verja lönd sín og lýði fyrir yfiringi þeirra og áselni.

Margir hirðmenn Chach Soleimans konungs voru geldingar og ráðherrar hans einnig margir úr þeim hópi, ráðríkir mjög, en ódugnaðarmenn og mannsleysur hinar mestu. Þeim var því mest um það hugað, að konungurinn réði sem minnstu, en sjálfir þeir mestu. Því var það, að þá er Soleiman konungur fól þeim á deyjanda degi að velja eftirmann sinn og þann son hans, er þeim þótti best fallinn til ríkisstjórnarinnar eftir hans dag, þá völdu þeir Hussein til konungs, en höfnuðu þeir Hussein bróður hans. Nú fór það svo, eins og ráðherrarirnir ætluðust til, að Hussein reyndist mjög eftirlátur þeim um allt, en það varð til þess, að ríkið komst í hina mestu niðurlægingu og eynd undir ríkisstjórn hans og var loks hrifsað úr höndum, hans með vélráðum og verstu svikum.

Meðan á þessu stóð fengust ráðherrar Husseins lítt um það, hverju fram fór í ríki hans og hugsuðu mest um það að skara eldi að sinni köku. Þrátt fyrir ódugnað konungs, voru þeir aldrei á-nægðir og þóttust aldrei nógsamlega fá svallað ráðríki sínu og dregið undir sig og gæðinga sína, fé og embættisstöður ríkisins. Þeir reyndu allt hvað þeir gátu, til þess að draga úr áhrifum konungs og valdi, en áttu lengi erfitt með að finna það ráð er dygði. Loks fundu þeir það. Það var að gera konunginn að drykkjumanni! En þá brást þeim bogalístin, því að konungur hataði vín og hafði hina mestu óbeit á því, enda hafði hann orðið fyrir miklum áhrifum í þessu efni við það að lesa trúfræðibók þeirra Múhameðsmanna (Kóraninn) sem leggur strangt bann við allri vinnuátn, en trú sinni vildi konungur reynast hollur og sannur í lengstu lög.

En ráðherrarirnir og hyski þeirra var ekki af baki döttið. Þeim var það lífsnauðsyn að gera konunginn að drykkjumanni og létu því víni hans telja honungis dyggð og nauðsyn hverjum manni, heldur og hið allra mesta ágæti til styrktar líkama mannsins og sál. Auk þessa héldu þeir því fram við hann, að enginn hinna merku og miklu forfedra

hans, konungarnir gömlu, hefðu haft óbeit á víni, heldur þvert á móti séð hina mikilvægu kosti þess og sízt af öllu sýnt þann kveifarskap að þora ekki að bragða vín í hópi vina sinna og kunn-ingja. Aðeins nokkur staup væru engin brot á trúarbrögðunum, og þau gætu ekki gert neinn mann að drykkjumanni. En konungur sat við sinn keip, þótt ístöðulítt væri í öllu öðru en þessu.

Hvernig áttu nú ráðherrarirnir að fara að því, að fá konunginn til þess að bragða fyrsta staupíð? Ef það tækist var björninn unninn, því að þá var hann búinn að brjóta á móti trú sinni, þá var mjög líklegt, að annað og hið þriðja staupíð fylgdi á eftir, og þá voru öll lík-indi til þess, að óbeitin hyrfi, honum færi að þykja vínið gott og því betra sem það sljófgaði hann meira. Hann yrði sólginn í vín að lokum. Og þegar svo væri komið áttu þeir alls kostar við hann. Fyrsta staupíð — aðeins fyrsta staupíð — var alveg nægilegt til þess að gera konunginn að drykkjumanni, því að ef hann fengist ekki til þess að drekka fyrsta staupíð var engin von til þess að þetta tækist, því að þá var ekki um annað eða þriðja staupíð að ræða og því síður fleiri.

»En kóngurinn skal verða drykkjumaður«, sögðu ráðherrarirnir. »Það er eina ráðið til þess að gera hann að svo miklum ræfli, að hann fái engu ráðið um sín mál né annarra. Og þótt okkur þyki vænt um hann vegna þess hve góður maður hann er og elskulegur, megum við ekki horfa í það að gera hann óhæfan til ríkisstjórnarinnar, svo að við fáum öllu ráðið einir og engir aðrir. En hvaða ráð eigum við að hafa? Hann er svo þverúðarfullur í þessu eina máli, en lætur flest annað eftir okkur. Við verðum að finna ráðið, kænlegt og jafnvel svíksamlegt ráð. Munið það, góðir hálsar, því konungurinn skal verða drykkjumaður!« Þannig hugsuðu þeir og töluðu, mennirnir, sem áttu alla upphéð sína og velgernainga að þakka þessum góða og gæflynnda konungi sínum. Og þeir fundu ráðið.

Ekkjudrottningin var veik. Það var stjúpá konungsins og elskaði hann hana sem væri hún móðir hans.

Ráðherrarirnir fengu nú þessa konu í lið með sér. Hún bað konunginn að tala við sig. Hann kom á fund hennar og þá sagði hún við hann:

»Ég er sjúk og nærri dauða komín, en læknarnir segja mér, að veikindi mín stafi af því, að ég hafi ekki fengið að neyta vins í mörg ár, allan þann tíma, sem þú hefir látið vínþann þitt haldast í þessu landi. Heldurðu nú ekki, að þú viljir gera það fyrir mig — það verð-

ur líklega síðasta bónin, sem ég bið þig, áður en ég dey — að afnema vínþann-ið og leyfa innflutning á víni og neyzlu þess, því að þá hefi ég ekki einungis von, heldur og vissu fyrir því, að ég kemst til fullrar heilsu aftur?«

»Þetta get ég ekki gert fyrir þig, kona góð«, kvað konungur, »því að ég hefi óbeit á víni og svo væri það brot á trúarbrögðunum. En ég get gert annað og það fyrir þig eina: Ég get leyft undan-tekningu fyrir þig á þann hátt, að þú megir fá vín sem meðal handa þér«.

Drottningin varð nú ekki ánægð með þetta og kvaðst ætla að bera það undir ráðuneyti konungs og lækna þá, er hana hefðu stundað. Voru þeir nú kvaddir á fund drottningar og þar ráðið ráðum sínum, og konungur var fjarverandi á meðan, en engir aðrir en ráðið, læknarnir og drottningin vissu, hvað gerðist.

Nú var vínið fengið og konungur kvaddur á fund drottningar, er nú lét konung sjá á sér þykkju mikla, þótt veik væri. Vildi hún nú ekki bragða á víninu, nema konungur bragðaði á því áður og drykki sér til, skálaði við hana og léti á þann hátt í ljósi ósk sína um að henni mætti batna. Konungi var þetta mjög um geð eins og áður og færðist undan því, en þá lét drottningin hann á sér skilja, að honum þætti ekki jafn vænt um hana sem hann vildi vera láta, og kvaðst heldur vilja fara á mis við þessa öruggu lækningu og deyjja en lifa við þá smán, að hann vildi ekki gera sér svona lítið til geðs að drekka af vinnu á undan henni.

Loks lét konungur leiðast til þess að drekka fyrsta staupíð, og varð hann nú að endurtaka þessa athöfn daglega um nokkurn tíma, unz svo var komið fyrir honum, að nú þurfti gamla konan ekki að hafa fyrir því að neyða hann til þess að drekka sér til, því að nú ásótti hann svo áköf löngun í vín, að hann gat enga stund án þess verið — og nú hafði hann orðið við óskum ráðherra sinna. Hann var orðinn drykkjumaður. Og nú lögðu óvinir hans ríki hans undir sig, því að árið 1709 hóf Myrr-Weis, ungur maður og slunginn, ógurlega uppreisn, svo að konungurinn og ráðherrar hans urðu að hrökklast frá völdum.

Þessu fékk »fyrsta staupíð« áorkað. Og það hefir oft áður lagt virðuleg og voldug ríki undir sig, mörgu glæsilegu mannlífínu glatað.

Ungu menn og konur! Drekkíð aldrei fyrsta staupíð!

Jón Pálsson.

(Úr viðræðum J. P. við drengi þá, er voru í Fuglavinafélaginu »Fönix« (1934 —1935) — birt með leyfi J. P.).